

АНАЛІЗ РІВНОМІРНОСТІ РОЗПОДІЛУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФІЗИЧНИХ ОСІБ

© 2014 СОМОВА В. В.

УДК 336.221.264

Сомова В. В. Аналіз рівномірності розподілу податкового навантаження на фізичних осіб

Метою статті є розробка науково-методичного забезпечення розрахунку розподілу податкового навантаження на фізичних осіб за окремими класифікаційними групами та надання пропозицій щодо вдосконалення чинних податкових інструментів регулювання розподілу доходів фізичних осіб. У результаті дослідження запропоновано науково-методичне забезпечення розрахунку розподілу податкового навантаження між окремими категоріями платників податків і між видами доходів, особливістю якого є усунення викривляючого впливу процесів бюджетного перерозподілу на базу оподаткування, що сприятиме реалізації базових принципів оподаткування при оподаткуванні доходів фізичних осіб. Виконані розрахунки засвідчили, що розподіл податкового навантаження на фізичних осіб між категоріями платників податків, між видами доходів і за шкалою доходів не відповідає принципу соціальної справедливості оподаткування. Обґрунтовано необхідність удосконалення чинних інструментів регулювання розподілу доходів фізичних осіб, які діють у конструкції податку на доходи фізичних осіб, а саме: встановлення прогресивних ставок оподаткування доходів у вигляді заробітної плати та інших прирівняних до неї виплат. Перспективою подальших наукових досліджень є надання конкретних рекомендацій щодо прогресивної шкали ставок податку на доходи фізичних осіб і заміни податкової соціальної пільги на стандартну податкову знижку.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, розподіл податкового навантаження, трансферти, заробітна плата, інші доходи, фізичні особи – підприємці, принцип соціальної справедливості.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Формул.:** 5. **Бібл.:** 13.

Сомова Валентина Валеріївна – викладач, кафедра маркетингу та менеджменту, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)
E-mail: tinatin40@gmail.com

УДК 336.221.264

UDC 336.221.264

Сомова В. В. Анализ равномерности распределения налоговой нагрузки на физических лиц

Somova V. V. Analysis of the Uniform Distribution of the Tax Burden on Individuals

Целью статьи является разработка научно-методического обеспечения расчета распределения налоговой нагрузки на физических лиц по отдельным классификационным группам и предоставление предложений по усовершенствованию действующих налоговых инструментов регулирования распределения доходов физических лиц. В результате исследования предложено научно-методическое обеспечение расчета распределения налоговой нагрузки между отдельными категориями налогоплательщиков и между видами доходов, особенностью которого является устранение искажающего влияния процессов бюджетного перераспределения на налоговую базу, что будет способствовать реализации базовых принципов налогообложения при налогообложении доходов физических лиц. Выполненные расчеты показали, что распределение налоговой нагрузки на физических лиц между категориями налогоплательщиков, между видами доходов и по шкале доходов не соответствует принципу социальной справедливости налогообложения. Обоснована необходимость совершенствования действующих инструментов регулирования распределения доходов физических лиц, действующих в конструкции налога на доходы физических лиц, а именно: установление прогрессивных ставок налогообложения доходов в виде заработной платы и других приравненных к ней выплат. Перспективой дальнейших научных исследований является предоставление конкретных рекомендаций по прогрессивной шкале ставок налога на доходы физических лиц и замене налоговой социальной льготы на стандартную налоговую скидку.

Ключевые слова: налог на доходы физических лиц, распределение налоговой нагрузки, трансферты, заработная плата, другие доходы, физические лица – предприниматели, принцип социальной справедливости.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Формул.:** 5. **Библ.:** 13.

Сомова Валентина Валерьевна – преподаватель, кафедра маркетинга и менеджмента, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)
E-mail: tinatin40@gmail.com

The purpose of this paper is to develop the scientific and methodological support of calculating the distribution of the tax burden on individuals in a separate classification groups and provide suggestions to improve the current fiscal instruments regulating the distribution of the income of individuals. The study proposed the scientific and methodological support for calculating the distribution of the tax burden between different categories of taxpayers and between kinds of income that feature the elimination of the distorting influence of the processes of budgetary redistribution on the tax base, which will contribute to the implementation of the basic principles of taxation in the taxation of the income of individuals. The calculations showed that the distribution of the tax burden on individuals between categories of taxpayers, between kinds of income and the income scale are not consistent with the principle of social justice taxation. The necessity of improving the existing instruments regulating the distribution of income of individuals acting in the design of the tax on income of individuals was reasoned, namely the establishment of progressive rates of income taxation in the form of wages and other similar payments. The prospect for further research is to provide specific recommendations on a progressive scale of tax rates on personal income tax and replacing social benefits with the standard tax credit.

Key words: tax on personal income, the distribution of the tax burden, transfers, wages, other income, individuals – entrepreneurs, social justice principle.

Pic.: 2. **Tabl.:** 1. **Formulae:** 5. **Bibl.:** 13.

Somova Valentyna V. – Lecturer, Department of Marketing and Management, V. N. Karazin Kharkiv National University (pl. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine)
E-mail: tinatin40@gmail.com

При дослідженні податкових відносин особливе місце належить проблемі вимірювання податкового навантаження на доходи фізичних осіб, від якого залежить життєвий рівень населення. Науково-методичне забезпечення розрахунку податкового навантаження на доходи фізичних осіб є одним із найбільш важливих і дис-

кусійних питань у теорії та практиці оподаткування. Цій проблематиці присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, а також міжнародних організацій, серед них: С. Барулін [1], Т. Єфименко і А. Соколовська [2], Т. Кізіма [3], Е. Мендоза [4], ОЕСР [5], В. Пансков і В. Князев [6], А. Славкова [7]. Однак на сьогодні в економічній

літературі не сформувався однозначний підхід до визначення загального податкового навантаження на фізичних осіб, а також його розподілу, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є розробка науково-методичного забезпечення розрахунку розподілу податкового навантаження на фізичних осіб за окремими класифікаційними групами та надання пропозицій щодо вдосконалення чинних податкових інструментів регулювання розподілу доходів фізичних осіб.

Для фізичних осіб податкове навантаження визначається через співвідношення податкових вилучень і отриманих доходів. Податкове навантаження на доходи фізичних осіб можна розглядати як рівень впливу податків на окремих платників, мотивуючи їх поведінку через податкові обмеження, обумовлюючи напрями і пропорції витрачання доходів, створюючи фундамент для подальшої діяльності громадян [7].

Найбільш проблемним при розрахунку показника податкового навантаження є правильне визначення податкової бази сплачених податків і зборів. Згідно з прийнятими в науці методичними підходами знаменником у показниках податкового навантаження є спільна податкова база всіх податків, що фігурують у чисельнику. Внаслідок використання надто широкої бази буде занижено показник податкового навантаження, надто вузької – завищено [2, с. 59, 64]. Для фізичних осіб податкове навантаження визначається через співвідношення між сумою сплачених податків і зборів до відповідної бази: у чисельнику враховуються сплачені фізичними особами податки та сума єдиного соціального внеску (ЄСВ), а у знаменнику – річні доходи фізичних осіб.

До показника доходу населення, який використовувався при визначенні податкового навантаження, включаються соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти з державного бюджету, які не оподатковуються. Це деформує результати розрахунку податкового навантаження, не даючи змоги визначити дійсний його рівень. Тому пропонується виключити з податкової бази обсяг соціальних допомог та інших поточних трансфертів, що сприятиме усуненню викривляючого впливу процесів перерозподілу через бюджетну сферу на базу оподаткування.

Загальне податкове навантаження на фізичних осіб ($ПН_{\text{ФО}}$) пропонується визначати, як:

$$ПН_{\text{ФО}} = \frac{П_{\text{ФО}} + У_{\text{ЗП}} + В_{\text{ФОП}}}{Д_{\text{ФО}} - СД} \cdot 100\%,$$

де $П_{\text{ФО}}$ – податки, збори та інші обов'язкові платежі, що сплачуються фізичними особами (податок на доходи фізичних осіб; податок з власників наземних транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів (до 2011 р.); збір за першу реєстрацію транспортного засобу (з 2011 р.); збори за спеціальне використання природних ресурсів; плата за землю; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір (з 2011 р.); збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, сплачений фізичними особами (з 2011 р.); ринковий збір (до 2011 р.); збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг (до 2011 р.); єдиний податок), млн грн;

$У_{\text{ЗП}}$ – платежі до фондів загальнообов'язкового соціального страхування, які утримуються із заробітної плати, млн грн;

$В_{\text{ФОП}}$ – внески фізичних осіб – підприємців (ФОП) до фондів загальнообов'язкового соціального страхування, млн грн;

$Д_{\text{ФО}}$ – доходи фізичних осіб, млн грн;

$СД$ – соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, млн грн.

Окрім розрахунку узагальненого податкового навантаження на фізичних осіб, необхідною є оцінка його розподілу, що дозволить виявити глибинні тенденції в оподаткуванні доходів фізичних осіб. Податкове навантаження на фізичних осіб може нерівномірно розподілятися в межах окремих класифікаційних груп: між окремими категоріями платників податку, видами доходу, доходами залежно від їх розміру, факторами виробництва (працею і капіталом) і споживанням, а також платниками і носіями податків (рис. 1).

Погоджуючись з Т. Єфименко і А. Соколовською [2, с. 187], з огляду на різні правила оподаткування, податкове навантаження на фізичних осіб слід розраховувати окремо для фізичних осіб – підприємців і для осіб, не зареєстрованих як ФОП, щоб визначити, як розподіляється податкове навантаження між підприємцями та найманими працівниками. При цьому Т. Єфименко та А. Соколовська наголошують на тому, що у категорії ФОП слід виокремити групи платників, які сплачують податки за загальною та спрощеною системами оподаткування.

Зважаючи на те, що, за даними Державної служби статистики України, у складі доходів населення за статтею «Прибуток та змішаний дохід» не виокремлюються доходи, одержані фізичними особами – підприємцями, що перебувають на загальній та спрощеній системах оподаткування, пропонується розраховувати податкове навантаження на фізичних осіб, не зареєстрованих як ФОП, і на фізичних осіб – підприємців (без поділу на фізичних осіб на загальній і спрощеній системі оподаткування):

1) для фізичних осіб, не зареєстрованих як ФОП:

$$ПН_{\text{ФОнеФОП}} = \frac{П_{\text{ФОнеФОП}} + У_{\text{ЗП}}}{Д_{\text{ФО}} - СД - ПЗД} \cdot 100\%,$$

де $П_{\text{ФОнеФОП}}$ – податки, збори та інші обов'язкові платежі, що сплачуються фізичними особами, які не зареєстровані як ФОП (податок на доходи фізичних осіб за виключенням податку на доходи фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності та незалежної професійної діяльності, податку на доходи фізичних осіб від інших видів діяльності; податок з власників наземних транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів (до 2011 р.); збір за першу реєстрацію колісних транспортних засобів (з 2011 р.); плата за землю; збір за місця для паркування транспортних засобів), млн грн;

$У_{\text{ЗП}}$ – платежі до фондів загальнообов'язкового соціального страхування, які утримуються із заробітної плати, млн грн;

$Д_{\text{ФО}}$ – доходи фізичних осіб, млн грн;

$СД$ – соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, млн грн;

$ПЗД$ – прибуток і змішаний дохід, млн грн.

2) для фізичних осіб – підприємців:

$$ПН_{\text{ФОП}} = \frac{П_{\text{ФОП}} + В_{\text{ФОП}}}{ПЗД} \cdot 100\%,$$

де $П_{\text{ФОП}}$ – податки, збори та інші обов'язкові платежі, що сплачуються фізичними особами – підприємцями (податок на доходи фізичних осіб – суб'єктів підприємницької

Рис. 1. Розподіл загального податкового навантаження на фізичних осіб

діяльності та незалежної професійної діяльності; податок на доходи фізичних осіб від інших видів діяльності; фіксований податок на доходи фізичних осіб від зайняття підприємницькою діяльністю (до 2011 р.); податок на доходи фізичних осіб від продажу нерухомого майна та надання нерухомості в оренду (суборенду), житловий найм (піднайм); податок на доходи фізичних осіб від продажу рухомого майна та надання рухомого майна в оренду (суборенду); податок з власників наземних транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів (до 2011 р.); збір за першу реєстрацію транспортних засобів (з 2011 р.); плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності, сплачений фізичними особами (до 2001 р.); збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, сплачений фізичними особами (з 2011 р.); ринковий збір, сплачений фізичними особами (до 2011 р.); збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг, сплачений фізичними особам (до 2011 р.); плата за землю; збір за місця для паркування транспортних засобів; єдиний податок), млн грн;

$\Phi_{оп}$ – внески фізичних осіб – підприємців до фондів загальнообов'язкового соціального страхування, млн грн;

$ПЗД$ – прибуток і змішаний дохід, млн грн.

Варто зазначити, що точно визначити розподіл податкового навантаження між фізичними особами, не зареєстрованими як ФОП, і фізичними особами – підприємцями неможливо, оскільки за бюджетною класифікацією окремі податки та збори не розподіляються на сплачені фізичними особами, не зареєстрованими як ФОП, та фізичними особами – підприємцями: податок на доходи фізичних осіб від продажу нерухомого майна та надання нерухомості в оренду (суборенду), житловий найм (піднайм); податок на доходи фізичних осіб від продажу рухомого майна та надання рухомого майна в оренду (суборенду); збір за першу реєстрацію транспортних засобів;

плата за землю з фізичних осіб; збір за місця для паркування транспортних засобів, сплачений фізичними особами; ринковий збір.

Т. Єфіменко і А. Соколовська [2, с. 283] викремлюють такі види доходів: трудові; від володіння майном і капіталом; від участі у розважальних заходах. Податкове навантаження за видами доходів пропонується розраховувати в розрізі:

1) трудових доходів (заробітна плата та інші прирівняні до неї виплати):

$$ПН_{ЗП} = \frac{ПДФО_{ЗП} + У_{ЗП}}{ЗП} \cdot 100\%,$$

де $ПН_{ЗП}$ – податкове навантаження на заробітну плату, %;

$ПДФО_{ЗП}$ – податок на доходи фізичних осіб, а саме: податок на доходи фізичних осіб у вигляді заробітної плати, податок на доходи фізичних осіб – військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу, податок на доходи фізичних осіб – шахтарів, податок з доходів фізичних осіб – працівників закордонних дипломатичних установ України з фонду оплати праці в національній валюті, млн грн;

$У_{ЗП}$ – сума платежів до фондів загальнообов'язкового соціального страхування, які утримуються із заробітної плати, млн грн;

$ЗП$ – заробітна плата, млн грн;

2) інших доходів, а саме: доходів від надання нерухомості в оренду, житловий найм; доходів від зайняття підприємницькою діяльністю; вигравів, призів; інвестиційних доходів (процентів, дивідендів); страхових виплат; доходів від продажу майна, які отримують фізичні особи:

$$ПН_{ІД} = \frac{ПДФО_{ІД} + В_{Фоп}}{Д_{Фo} - СД - ЗП} \cdot 100\%,$$

де $ПН_{ІД}$ – податкове навантаження на інші доходи, %;

$ПДФО_{ІД}$ – податок на доходи фізичних осіб, крім податку із заробітної плати та прирівняних до неї доходів, млн грн;

$V_{\text{ФОП}}$ – внески фізичних осіб – підприємців до фондів загальнообов’язкового соціального страхування, млн грн;
 $A_{\text{ФО}}$ – доходи фізичних осіб, млн грн;
 $СД$ – соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, млн грн;
 $ЗП$ – заробітна плата, млн грн.

Розрахунки загального податкового навантаження та його розподілу (табл. 1) було здійснено на основі даних [8; 9].

Дані табл. 1 свідчать про нерівномірний розподіл податкового навантаження між різними категоріями платників податків і між видами доходів. Спостерігається значний розрив у рівнях оподаткування доходів фізичних осіб, не зареєстрованих як ФОП, і фізичних осіб – підприємців.

Здійснена К. Швабієм [10; 11] оцінка розподілу податкового навантаження за шкалою доходів за даними 2012 р. засвідчила, що податкове навантаження на заробітну плату є прогресивно-регресивним. Прогресивним воно є для доходу до 1500 грн – значення граничного доходу застосування податкової соціальної пільги у 2012 р.,

а регресивним – для доходу понад 18241 грн. На відрізку 1501 – 18240 грн – оподаткування є пропорційним. Можна констатувати той факт, що податкова соціальна пільга не є ефективним податковим інструментом підтримки мало-забезпечених верств населення.

Проаналізуємо розподіл платників податку на доходи фізичних осіб за шкалою доходів. На рис. 2 показано розподіл платників ПДФО за шкалою доходів загалом по Україні протягом 2007 – 2010 рр. [12].

Розподіл платників податків за шкалою доходів є досить нерівномірним, хоча розшарування в динаміці зменшується. Велике податкове навантаження на заробітну плату і значно нижче податкове навантаження на інші доходи є однією з причин нерівномірного розподілу платників податків і податкового навантаження за шкалою доходів, адже у структурі доходів найменш забезпечених верств населення частка доходів у вигляді заробітної плати є найвищою, а зі зростанням рівня доходів ця частка поступово зменшується, і вагомими стають інші джерела доходу.

Таблиця 1

Загальне податкове навантаження на фізичних осіб та його розподіл між категоріями платників податків і між видами доходів, %

Показник	Рік									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Загальне податкове навантаження на фізичних осіб	12,23	11,67	11,75	12,23	11,58	11,26	10,17	9,92	10,05	
Податкове навантаження на фізичних осіб, не зареєстрованих як ФОП	13,60	13,28	13,51	14,31	14,01	13,55	12,20	12,37	11,96	
Податкове навантаження на фізичних осіб – підприємців	8,01	6,68	5,91	5,49	4,03	3,96	3,38	2,40	3,02	
Податкове навантаження на заробітну плату	14,19	13,75	14,04	14,79	14,52	14,35	13,38	13,37	12,97	
Податкове навантаження на інші доходи	1,14	1,30	1,15	2,09	1,62	1,22	1,32	1,45	1,79	

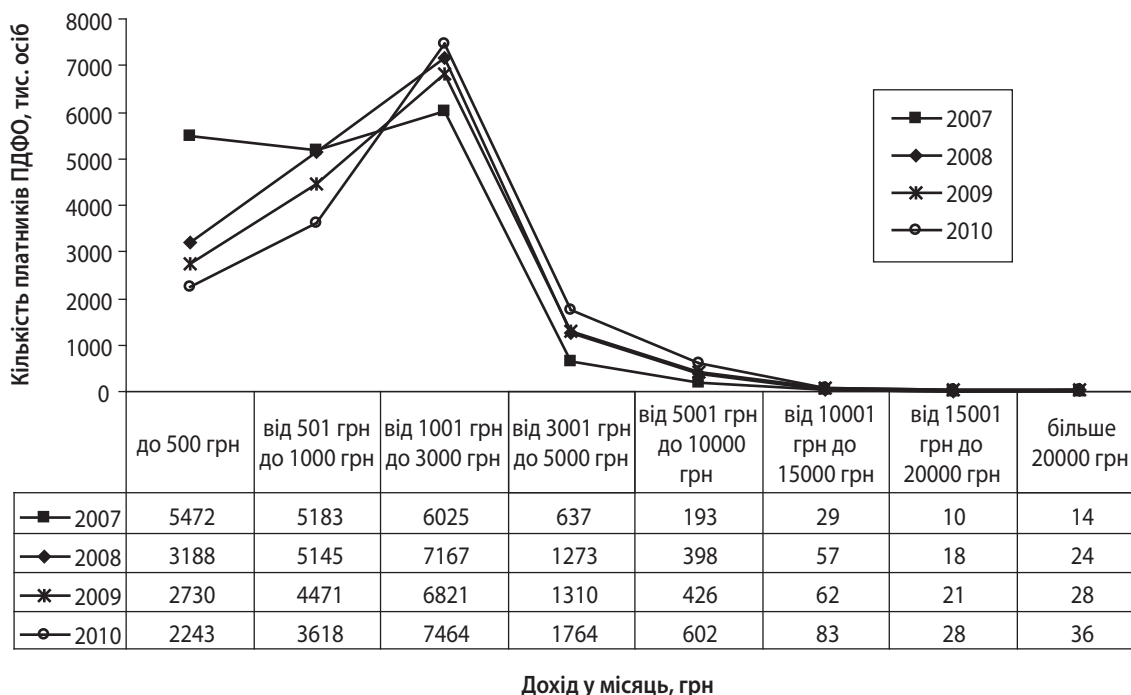

Рис. 2. Розподіл платників ПДФО за шкалою доходів по Україні, 2007 – 2010 рр.

Визначення розподілу податкового навантаження між основними факторами виробництва (працею і капіталом) і споживанням, а також платниками і носіями податків, не є предметом дослідження, а тому методика їх розрахунку не розглядаватимемо.

Нерівномірність розподілу податкового навантаження на фізичних осіб порушує фундаментальний принцип оподаткування – соціальної справедливості – установлення податків і зборів відповідно до платоспроможності платників, безпосередньо стосується питання податкового навантаження на фізичних осіб. Практичне значення принципу платоспроможності в кінцевому підсумку зводиться до єдиного висновку: з більших доходів повинні утримуватися більші суми податків. Засобом реалізації такої податкової політики є введення прогресивного оподаткування, оскільки пропорційний податок не дозволяє зменшити нерівність [13, с. 104, 113].

Отже, запропоноване науково-методичне забезпечення розрахунку розподілу податкового навантаження за окремими класифікаційними групами (між окремими категоріями платників податків та видами доходів), особливістю якого є усунення викривляючого впливу процесів бюджетного перерозподілу на базу оподаткування, сприятиме реалізації базових принципів оподаткування при оподаткуванні доходів фізичних осіб. Розрахунки розподілу податкового навантаження засвідчили, що розподіл податкового навантаження на фізичних осіб між категоріями платників, між видами доходів і залежно від величини отриманого доходу не відповідає принципу соціальної справедливості оподаткування. Це свідчить про необхідність удосконалення чинних інструментів регулювання розподілу доходів фізичних осіб, які діють у констrukції ПДФО, а саме: встановлення прогресивних ставок оподаткування доходів у вигляді заробітної плати та інших прирівняних до неї виплат.

Перспективою подальших наукових досліджень є обґрунтування конкретних величин прогресивних ставок податку на доходи фізичних осіб і заміни податкової соціальної пільги на стандартну податкову знижку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Барулин С. В. Теория и история налогообложения : учеб, пособие / С. В. Барулин. – Саратов : СГСЭУ, 2005. – 319 с.
2. Єфименко Т. І. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / Т. І. Єфименко, А. М. Соколовська. – К. : ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. – 492 с.
3. Кізіма Т. О. Податкове навантаження на домогосподарства: теоретичні підходи та методика визначення / Т. О. Кізіма // Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. – 2009. – № 2. – С. 248 – 253.
4. Mendoza E. G. Effective tax rates in macroeconomics. Cross-country estimates of the rates on factor incomes and consumptions / Enrique G. Mendoza, Assaf Razinb, Linda L. Tesar // Journal of Monetary Economics. – 1994. – № 34. – P. 297 – 323.
5. Taxing Wages: 2013 // OECD [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/taxation/taxing-wages-2013_tax_wages-2013-en#page1
6. Пансков В. Г. Налоги и налогообложение : учеб, для вузов / В. Г. Пансков, В. Г. Князев. – М. : МЦФЭР, 2003. – 336 с.
7. Славкова А. А. Методологічні підходи до визначення податкового навантаження // Формування ринкової економіки. – 2010. – № 23. – С. 438 – 453.

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

9. Виконання Державного бюджету України // Держказначейство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>

10. Швабій К. І. Фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб / К. І. Швабій // Фінанси України. – 2012. – № 3. – С. 31 – 37.

11. Швабій К. І. Регулятивна ефективність податку на доходи фізичних осіб в Україні / К. І. Швабій // Фінанси України. – 2013. – № 4. – С. 27 – 44.

12. Офіційний сайт Міністерства доходів і зборів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua>

13. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посіб. / Під редакцією д-ра екон. наук, проф. Івана Ю. Б., д-ра екон. наук, проф. Майбутова І. А. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2010. – 492 с.

REFERENCES

- Barulin, S. V. *Teoriia i istoriia nalogooblozheniia* [Theory and history of taxation]. Saratov: SGSEU, 2005.
- Kizyima, T. O. "Podatkove navantazhennia na domohospodarstva: teoretychni pidkhody ta metodyka vyznachennia" [The tax burden on households: theoretical approaches and methods of determination]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu. Seriia V: Ekonomika i pravo*, no. 2 (2009): 248-253.
- Mendoza, E. G., Razinb, A., and Tesar, L. L. "Effective tax rates in macroeconomics. Cross-country estimates of the rates on factor incomes and consumptions". *Journal of Monetary Economics*, no. 34 (1994): 297-323.
- Oftsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Oftsiinyi sait Ministerstva dokhodiv i zboriv Ukrainy. <http://minrd.gov.ua>
- Panskov, V. G., and Kniazev, V. G. *Nalogi i nalogooblozhenie* [Taxes and taxation]. Moscow: MTsFER, 2003.
- Podatkova polityka: teoriia, metodolohiia, instrumentarii [Tax policy: theory, methodology, tools]. Kharkiv: INZhEK, 2010.
- Shvabii, K. I. "Fiskalna efektyvnist podatku na dokhody fizychnykh osib" [Fiscal efficiency of tax on personal income]. *Finansy Ukrainy*, no. 3 (2012): 31-37.
- Shvabii, K. I. "Rehuliatyvna efektyvnist podatku na dokhody fizychnykh osib v Ukraini" [Regulatory efficiency of tax on personal income in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 4 (2013): 27-44.
- Slavkova, A. A. "Metodolohichni pidkhody do vyznachennia podatkovoho navantazhennia" [Methodological approaches to the tax burden]. *Formuvannia rynkovoї ekonomiky*, no. 23 (2010): 438-453.
- "Taxing Wages: 2013" OECD. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/taxation/taxing-wages-2013_tax_wages-2013-en#page1
- "Vykonannia Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy" [The State Budget of Ukraine]. Derzhkazineistvo Ukrainy. <http://treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
- Yefymenko, T. I., and Sokolovska, A. M. *Dynamika podatkovoho navantazhennia v Ukraini v konteksti realizatsii podatkovoi reformy* [Dynamics of the tax burden in Ukraine in the context of tax reform]. Kyiv: Akademiia finansovoho upravlinnia, 2013.
- Науковий керівник – Глушенко В. В.**, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна